

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.62.067>

УДК 330.341.2

Майя Іванова,

ORCID 0000-0003-0243-3478,

науковий співробітник,

відділ з охорони інтелектуальної власності,

Інститут бібліотекознавства,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: ivanova@nbuv.gov.ua

БІБЛОТЕЧНА СПРАВА В ДЕРЖАВНИХ СТРАТЕГІЯХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Мета дослідження полягає у визначенні ролі бібліотек України як базових елементів культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури в стратегічних планах розвитку держави. **Методологія** дослідження ґрунтується на системному та структурному підходах, на методах порівняльного, логічного та структурно-функціонального аналізу, включаючи міждисциплінарний підхід. **Наукова новизна.** Відзначено відставання професійної базової освіти бібліотечних працівників від сучасних вимог суспільства, загального рівня розвитку інформаційних технологій та потреб бібліотек. Зауважено роль бібліотек у розвитку новітніх інформаційних технологій як одного із пріоритетних напрямів державної політики в розвитку інформаційного суспільства, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними. Проаналізовано програми Кабінету Міністрів України щодо: концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. та затвердження плану заходів щодо її реалізації (2018), стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р. (2019), стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр. (2020) та окреслено роль бібліотек в цих урядових проєктах. Розкрито поняття «цифровізація», визначено основні принципи цифровізації в Україні. Окреслено напрями та тематичний зміст підвищення кваліфікації працівників Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) згідно з загальними тенденціями розвитку цифровізації бібліотечної справи в Україні і внутрішніх потреб адаптації бібліотеки до цих тенденцій. Визначено роль вітчизняних бібліотек у цифровізації українського суспільства. **Висновки.** В умовах дер-

жавної стратегії розвитку цифрової економіки та суспільства України продовжує зберігатись традиційна роль бібліотек: збирання, оброблення, накопичення та збереження інформації, вільний та рівноправний доступ до інформації користувачів бібліотек та відбувається створення нових інформаційних продуктів, надання інформаційних послуг суспільству. Цифрові технології мають бути основою інноваційної діяльності сучасної бібліотечної справи.

Ключові слова: бібліотека, цифрове суспільство, інформаційно-комунікаційні технології, цифровізація, інноваційна діяльність, інформаційне суспільство.

Постановка проблеми. У «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» (далі – Стратегія) відзначається про відставання професійної базової освіти бібліотечних працівників від сучасних вимог суспільства, загального рівня розвитку інформаційних технологій та потреб бібліотек. Реалізація Стратегії передбачає актуалізацію системи знань, вмінь і навичок працівників бібліотек і трансформацію системи їх безперервної освіти згідно з міжнародними стандартами.

З метою досягнення якісних змін у бібліотечній справі України, визначення ключових пріоритетів діяльності сучасних бібліотек у забезпеченні сталого розвитку України в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського в рамках чинної науково-дослідної теми «Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій» (початок I кв. 2020 р. – завершення IV кв. 2022 р.) відомчої програми «Інтелектуальні інформаційні та інформаційно-аналітичні технології. Інтегровані системи баз даних та знань. Національні інформаційні ресурси» виконується науково-дослідна робота за такими розділами: бібліотекознавчі дослідження, підготовка та підвищенням кваліфікації наукових кадрів як стратегічні напрями розвитку наукової бібліотеки.

Актуальність дослідження зумовлюється Стратегією, згідно з якою розвиток демократичного громадянського суспільства, дотримання прав і свобод людини, примноження людського, соціального, інтелектуального, технологічного, природного та фінансового капіталу держави, реалізація державної політики неможливі без сучасних бібліотек.

Метою статті є визначення ролі бібліотек України як базових елементів культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури в стратегічних планах розвитку держави.

Методологія дослідження ґрунтується на системному та структурному підходах, на методах порівняльного, логічного та структурно-функціонального аналізу, включаючи міждисциплінарний підхід.

Аналіз останніх публікацій доводить, що до питання розвитку бібліотек в період інформаційного суспільства звертались О. Онищенко, Л. Дубровіна, О. Василенко, В. Горovий, Т. Гранчак, О. Клименко, К. Лобузiна, та інші.

Обговорення дослідження. Бібліотеки залишаються важливими інститутами держави для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Вони сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати набуті знання і довід у розбудову незалежної України.

Бібліотеки мають потужний потенціал для консолідації суспільства, спрямування його на інтеграцію України у європейське співтовариство, для підвищення якості життя, рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання. Одночасно існує невідповідність формування бібліотечних фондів та організації доступу до них сучасним потребам користувачів та вимогам суспільства, зокрема комплектування новими періодичними та неперіодичними виданнями, електронними ресурсами. Недостатні темпи та відсталість упровадження інформаційних технологій у бібліотеках ускладнює або унеможливує виконання виробничих процесів та обслуговування користувачів на сучасному рівні; відсутність національних проектів та дослідницьких програм, спрямованих на розвиток єдиного інформаційного простору в Україні, гальмують її інтеграцію в глобальний інформаційний простір [10].

Організацією Об'єднаних Націй 12.12.2003 р. була прийнята Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті», в якій було проголошено, що освіта, знання, інформація і спілкування – це основа розвитку, ініціативності та благополуччя людської особистості. Де б особа не знаходилася, вона повинна мати можливість брати участь в інформаційному суспільстві, її не можна позбавити пропонованих цим суспільством переваг. Величезний вплив практично на всі аспекти нашого життя мають інформаційні та комунікаційні технології, стрімкий прогрес яких відкриває нові перспективи досягнення більш високих рівнів розвитку

на благо мільйонів людей у всіх куточках земної кулі. Здатність сучасних технологій надає можливість людству послабити вплив багатьох традиційних перешкод, особливо пов'язаних із часом та відстанню [1]. Про скорочення «цифрової прірви» та забезпечення гармонійного, справедливого і рівноправного розвитку для всіх, а також формування комплексного інформаційного суспільства проголошується в Декларації ЮНКТАД XI (2004) (ЮНКТАД – Конференція ООН із питань торгівлі та розвитку, *англ.* United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD) [2].

Інтеграція України до європейських і глобальних систем та інфраструктури є результатом свідомого та повноцінного впровадження інформаційних технологій. Основними завданнями України на шляху до її цифровізації є корегування ринкових механізмів, подолання інституційних та законодавчих бар'єрів, започаткування проєктів цифрових трансформацій національного рівня та залучення інвестицій, стимулювання розвитку цифрових інфраструктур, формування потреб у використанні цифрових технологій, вільне набуття громадянами відповідних цифрових компетенцій.

В Україні розвиток новітніх інформаційно-комунікаційних технологій набув актуальності в усіх сферах суспільного життя та визначається одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними. З метою прискореного розвитку інформаційного суспільства в державі був прийнятий Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2007 р. за № 537-V [8]. У Законі визначені передумови створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів, а також збільшення різноманітності та кількості електронних послуг. Генерація інформаційних ресурсів забезпечує електронно-комунікаційну взаємодію в сфері життєдіяльності, що є основною метою цифровізації.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р було схвалено «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» (далі – Концепція № 67-р) [9], в якій зазначається, що цифровізація – це насичення фізичного світу

електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливило інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір. Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності.

Концепцією сформульовані основні принципи цифровізації України, а саме: 1) цифровізація повинна забезпечувати кожному громадянину рівний доступ до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій; 2) цифровізація повинна бути спрямована на створення переваг у різноманітних сферах повсякденного життя; 3) цифровізація здійснюється через механізм економічного зростання шляхом підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоздатності від використання цифрових технологій; 4) цифровізація повинна сприяти розвитку інформаційного суспільства та засобів масової інформації; 5) цифровізація повинна орієнтуватися на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, виходу на європейський і світовий ринок; 6) стандартизація є основою цифровізації, одним із головних чинників її успішної реалізації; 7) цифровізація повинна супроводжуватися підвищенням рівня довіри і безпеки; 8) цифровізація як об'єкт фокусного та комплексного державного управління.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського має статус науково-дослідної установи і досліджує проблеми в бібліотечній сфері, не стоїть осторонь питань цифровізації. 6–8 жовтня 2020 р. у НБУВ проходила щорічна Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації» (далі – Конференція), на якій авторитетними вченими і досвідченими практиками всебічно обговорювалися питання цифровізації вітчизняної бібліотечної галузі, теоретичні та прикладні аспекти формування, використання, організації доступу до електронних інформаційних ресурсів наукової бібліотеки в сучасному веб- середовищі, оптимізації бібліотечної діяльності в умовах цифровізації, сучасні виклики та завдання бібліотек в умовах цифровізації; цифрові проекти наукових бібліотек; бібліотеки в системі стратегічних комунікацій: бібліометричні технології та наукометричні дослідження;

результати впровадження в бібліотеках України міжнародних стандартів. Українські та зарубіжні спеціалісти розглянули сучасні особливості книгознавчих досліджень історико-культурних та спеціалізованих фондів наукової бібліотеки; перспективи збереження бібліотечних фондів; різноаспектні питання розвитку архівних фондів наукової спадщини України та історичної біографіки в сучасному українському суспільстві в умовах цифровізації.

У вітальному слові до учасників Конференції генеральний директор НБУВ, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки і техніки України Л. А. Дубровіна наголосила, що Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського і під час карантину 2020 р. COVID-19 активно здійснює свою багатоспектну діяльність, пріоритетними напрямками якої на сьогодні є реалізація інноваційних проєктів у різних галузях знань та розвитку перспективних тематик фундаментальних і прикладних досліджень. Радник Президії Національної академії наук України, почесний генеральний директор НБУВ, доктор філософських наук, професор, академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України О. С. Онищенко у доповіді «Розвиток інформаційної грамотності – неодмінне завдання бібліотек» означив актуальні вектори адаптації бібліотек в умовах цифровізації та головні напрями роботи бібліотечної спільноти у сучасному інформаційному суспільстві. Сьогодні процеси цифровізації на перший план діяльності бібліотек висувають чотири проблеми: перебудову структури для взаємодії з цифровим середовищем; формування цифрового мультимедійного ресурсу; організацію системи цифрового інтегрованого сервісу; перетворення бібліотекаря на науково-інформаційного працівника (інформацієзнавця). Необхідність прискореної адаптації бібліотек до «життя в цифрі», до переорієнтації бібліотечних процесів на гармонію, поєднання традиційної і цифрової культури, традиційного і цифрового сервісів. Цифровізація усіх сфер життєдіяльності, утвердження цифрової грамотності і культури вносять істотні зміни в умови буття людини. Бібліотечне співтовариство, бібліотечна наука зобов'язані системно відповісти на виклики цифровізації, органічно вписати свою справу в цифрове середовище. Незважаючи на складнощі соціальних трансформацій і труднощі переходу до цифрової культури є можливості реалізувати концепції, моделі бібліотеки, професії бібліотекаря, які надають їм позитивно-доленосного значення [6].

На сьогодні проблеми цифровізації залишаються недостатньо вирішеними. В ході розробки Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр. (далі – Стратегія № 695) [7] виявлено низький рівень цифровізації регіонів та цифрової обізнаності населення, невідповідність рівня освіти потребам ринку праці, низьку мобільність населення. У 2020 р. про низький рівень цифровізації засвідчила ситуація, пов'язана з поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Стратегією № 695 у сфері цифрової інфраструктури передбачається забезпечити безперешкодний доступ до високошвидкісного Інтернету всіх населених пунктів (насамперед сільських та малих міст), створити умови для ринкової конкуренції між провайдерами; забезпечити підключення до кінця 2023 р. 100 % соціальних закладів до широкопasmового Інтернету зі швидкістю від 100 Мбіт/с; запровадити у приміщеннях державних органів, соціальних закладів і комунальних установ відкритих Wi-Fi зон для вільного під'єднання до Інтернету відвідувачами та працівниками. У ході розвитку соціальної інфраструктури передбачено забезпечення доступності та пристосованості приміщень закладів культури та інших закладів для всіх категорій населення, у тому числі осіб з інвалідністю, розроблення варіантів архітектурних проектів бібліотечних будівель, а також забезпечення бібліотеки необхідним обладнанням, комп'ютерною технікою, програмними засобами, доступом до Інтернету швидкістю 100 Мбіт/с, проводити щорічне оновлення бібліотечних фондів.

У Концепції № 67-р відзначається, що створення попиту та формування потреб передбачає реалізацію цілеспрямованої та інноваційної політики створення в різних сферах життєдіяльності таких умов (технологічного середовища, цифрових інфраструктур тощо), які спонукали б громадян та бізнес замість звичних аналогових (традиційних) засобів та інструментів використовувати саме цифрові як ефективніші, швидші, дешевші та якісніші.

Кабінет Міністрів України, проводячи аналіз поточного стану інноваційної діяльності в Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р. (далі – Стратегія № 526-р), підкреслює, що успішний розвиток національних економічних систем держав-лідерів останніми роками тісно пов'язаний з лідерством у дослідженнях і розробках, появою нових знань, розвитком високотехнологічного ви-

робництва і створенням масових інноваційних продуктів. Розвиток інноваційного потенціалу – це не тільки шлях динамічного розвитку та успіху, а й засіб гарантування безпеки та суверенітету держави, її конкурентоспроможності у сучасному світі [11].

За даними Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index), у 2018 р. Україна посіла у рейтингу найвищу позицію за останні сім років – 43 місце, покращивши його з минулого року на сім позицій, а в попередньому році Україна піднялася на шість пунктів, що зумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності – співвідношенням отриманого результату до інноваційних ресурсів. Серед сильних сторін держави варто відзначити такі показники, як створення знань і результати наукових досліджень, співвідношення патентів за походженням до валового внутрішнього продукту за паритетом купівельної спроможності, співвідношення корисних моделей за походженням до валового внутрішнього продукту за паритетом купівельної спроможності, витрати на комп'ютерне програмне забезпечення у відсотках до валового внутрішнього продукту, експорт інформаційно-комунікаційних послуг у відсотках загального обсягу торгівлі. Так, за даними Держстату, у 2017 р. продукція сектору інформаційних технологій становила більше ніж 3 % валового внутрішнього продукту, а сукупний дохід галузі – більше ніж 3,5 млрд доларів США, що співставно з обсягами продукції високотехнологічного сектору.

Проведений порівняльний аналіз стану інноваційної системи України відносно світового рівня на основі міжнародних індексів свідчить, що Україна має високий освітній та науковий потенціал, здатний продукувати різноманітні нововведення у вигляді ідей, наукових розробок, патентів. Серед конкурентних переваг України варто виділити такі: відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності – висока ємність ринку, якість вищої, середньої та професійної освіти; відповідно до Глобального індексу інновацій основою української інноваційної конкурентоспроможності є людський капітал, тобто знання та навички, якими володіють люди, що дають змогу їм створювати цінність у світовій економічній системі. Його ефективна реалізація і є головною конкурентною перевагою [11].

Бібліотеки як вагомий складник інноваційної системи України відіграють важливу роль у науково-інформаційному забезпеченні інноваційного розвитку суспільства, поступово стаючи ефективною ланкою

між глобальними масивами інформації та сучасним користувачем. Однією з основних функцій сучасної наукової бібліотеки є забезпечення якісної інформаційної підтримки науковців, викладачів закладів вищої освіти, шкільних учителів, здобувачів наукових ступенів, студентів, надання їм максимально повного обсягу опублікованої наукової інформації в мінімальні терміни. Тенденції сьогодення вимагають від наукових бібліотек надання якісних інформаційних послуг своїм користувачам [3].

На ефективне виконання завдання з надання якісних інформаційних послуг своїм користувачам у НБУВ проводяться постійні заходи з підвищення кваліфікації працівників. Діяльність НБУВ у сучасних умовах цифровізації в державі щодо підвищення кваліфікації працівників, збереження і нарощування інтелектуального потенціалу установи визначається актуальними завданнями розвитку цифровізації інформаційної, бібліотечної та архівної справи і можливостями бібліотеки, відбувається комплексно і спрямована на формування професійних мережових зв'язків і обмін досвідом у рамках створеного в установі цифрового науково-інформаційного середовища управління знаннями. Ефективність адаптації бібліотеки до реалій, пов'язаних з упровадженням цифрових технологій, значною мірою визначається наявністю в бібліотечного персоналу необхідних знань і навичок. У зв'язку з цим набувають актуальності питання організації в бібліотеках підвищення кваліфікації працівників і поширення відповідного досвіду. Нами було проаналізовано систему підвищення кваліфікації в НБУВ упродовж останніх десятиліть. Напрями і тематичний зміст підвищення кваліфікації працівників НБУВ визначались загальними тенденціями розвитку цифровізації бібліотечної справи в Україні і внутрішніми потребами адаптації бібліотеки до цих тенденцій. Комплексна структура системи підвищення кваліфікації в НБУВ будувалася з урахуванням контингенту слухачів, рівня їхньої професійної підготовки, досвіду роботи і включала загальнобібліотечні форми (науково-практичні конференції, семінари), функціонально-прикладне навчання у структурних підрозділах та самоосвіту (огляди фахової літератури, нових надходжень тощо). Щорічно в НБУВ організовується в середньому близько 50 заходів, під час яких розглядаються актуальні питання з пріоритетними завданнями розвитку цифровізації бібліотечної справи, суспільними завданнями національних бібліотек, розвитком електронної

науки, впровадженням у бібліотечну практику інноваційних технологій, зарубіжним бібліотечним досвідом. Згідно із затвердженими планами, підвищення кваліфікації співробітників НБУВ здійснювалося за такими основними тематичними напрямками: «Бібліотечна справа: світовий досвід», «Пріоритетні напрями розвитку бібліотек за кордоном», «Стратегія діяльності національної бібліотеки в інформаційному суспільстві», «Національна бібліотека та її роль у суспільстві знань», «Перспективи розвитку електронних технологій у НБУВ», «Електронні ресурси на службі науки», «Комп'ютерні технології в бібліотеках» тощо.

Заходи у системі підвищення кваліфікації мали загальногалузевий характер, у них брали участь представники бібліотек різного відомчого підпорядкування – членів Асоціації бібліотек України, Української бібліотечної асоціації, бібліотек наукових установ Національної академії наук України (далі – НАН України), Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова», Представництва ООН в Україні, Гете-Інституту, Асоціації «Інформаціо-Консорціум», провідних вітчизняних книгозбірень, наукових бібліотек закладів вищої освіти тощо.

У межах загальнобібліотечної системи підвищення кваліфікації з метою вдосконалення методів управління значна увага приділялася вивченню інноваційних технологій, організації бібліотечної діяльності зарубіжних бібліотек: президентських бібліотек США, музею Ліндона Джонсона (США, Техас, м. Остін); Центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні; національних та наукових бібліотек вищих навчальних закладів Франції та Республіки Білорусь; наукових бібліотек Ісламської Республіки Іран.

За даними Всесвітнього економічного форуму у Звіті про глобальну конкурентоспроможність (Global Competitiveness Index, GCI) за 2019 р. Україна посіла 85 місце серед 141 досліджуваної держави. Згідно зі щорічним звітом Всесвітнього економічного форуму за показниками впровадження інформаційно-комунікаційних технологій Україна посідає 78 місце, макроекономічної стабільності – 133 місце. Незважаючи на значну кількість учених та інженерів, а також частину людей, які мають вищу освіту, Україна має посередній рейтинг за показником інноваційних можливостей – 60 місце [7]. Відповідно до індексу інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg у 2018 р.,

Україна – на 53 місці серед 60 досліджуваних держав. При цьому наша держава виявилася найгіршою за продуктивністю праці (60 місце), що свідчить про низький рівень застосовуваних технологій та виробництва товарів із низькою доданою вартістю, потрапила до трійки аутсайдерів за технологічними можливостями (58 місце) та посідає 54 місце за рівнем витрат на дослідження та розробки у валовому внутрішньому продукті. Водночас вона зберігає високе 28 місце за ефективністю вищої освіти та 35 місце за патентною активністю, тобто має потенціал до розвитку [11].

Процеси глобалізації в економічній, соціальній, культурній царинах та активне використання інноваційних технологій у всіх сферах людського життя створили нові можливості для накопичення інформації і швидкого її обміну величезними масивами. Створення інформаційного суспільства на базі інформаційно-комунікаційних технологій спонукає бібліотеки разом з інформаційними центрами, науковими установами, музеями, архівами, закладами освіти та іншими зацікавленими учасниками науково-інформаційних комунікацій активно застосовувати оптимальні алгоритми ефективної співпраці. У новому тисячолітті взаємодія бібліотек здійснюється з метою розвитку загального інформаційного і культурного простору відповідно до сучасних тенденцій демократизму, професійної солідарності, підтримки добросусідських відносин, дружби і миру. Співробітництво в галузі бібліотечної діяльності є неодмінною умовою подальшого розвитку країн на фоні поглиблення економічних, культурних, політичних, освітніх взаємин [5].

Із розвитком цифрових технологій у державі постала потреба у бібліотечному фахівці нового покоління з навичками роботи з інтернет-ресурсами й інформацією в цифровому форматі. Одним із пріоритетних напрямів системи підвищення кваліфікації в НБУВ у питаннях цифровізації та поширення електронних технологій є міжінституційне співробітництво бібліотеки з Науково-учбовим центром прикладної інформатики НАН України. За спеціалізованими навчальними програмами з основ інформатики, комп'ютерної техніки та інтернет-технологій проходив багаторічний навчальний процес із циклів лекцій та тренінгів, серед яких були: «Основи створення та розміщення веб-сайтів», «Інформатика та Інтернет-технології для науковців», «Програма MS Power Point», «Програма MS Excel», «Програма MS Access», «Програ-

ма MS Word», «Програма Internet Explorer», «Опанування операційного системного забезпечення Windows XP».

Бібліотека у тісній співпраці з компанією Thomson Reuters проводила цикл занять щодо ознайомлення з її інформаційними продуктами, зокрема наукометричною базою даних Web of Science. Спільно з Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України в НБУВ було започатковано та продовжується корпоративний проєкт щодо реферативної бази даних «Україніка наукова», «Наука України: доступ до знань».

Останніми роками, з розвитком цифровізації суспільства, в рамках підвищення кваліфікації особлива увага приділяється дотриманню права інтелектуальної власності в діяльності бібліотек. З цього приводу проведені тренінги та семінари за різноманітною тематикою: «Журнали відкритого доступу: концепції, проблеми і переваги впровадження», «Практика застосування авторського права в бібліотеках», «Перспектива використання електронних книг та електронних журналів у читальному залі бібліотеки» та інші.

Спільно з Асоціацією «Інформатіо-Консорціум», за ініціативою Всесвітньої організації інтелектуальної власності, увага зосереджувалася на проблематиці публікацій відкритого доступу, відкритих українських журналів із наукометричних баз даних, перевагах й недоліках публікацій для авторів у журналах відкритого доступу. У процесі підготовки наукових кадрів відбувається обмін досвідом, фаховими знаннями, дискусії все це сприяє започаткуванню сучасних напрямів досліджень в умовах цифровізації суспільства. Результати такої діяльності призводять до формування єдиного інформаційного простору, що базується на взаємозв'язку науки та світового професійного середовища.

Сучасний стан світової науки показав, що основними критеріями ефективної діяльності науково-дослідних установ повинні стати: міжнародне визнання отриманих наукових результатів, публікаційна активність окремих співробітників, структурних підрозділів та наукових установ в цілому. У науковій спільноті сформувалася стратегія, спрямована на активізацію публікаційної діяльності, підвищення ефективності оприлюднення результатів наукових досліджень [4].

В Україні відбувається поступова деградація інноваційного потенціалу: за даними Держстату, кількість дослідників в Україні стрімко скорочується (зі 133 744 осіб у 2010 р. до 59 392 у 2017 р.),

наукоємність валового внутрішнього продукту (витрати на наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки за всіма джерелами у відсотках до валового внутрішнього продукту) у 2017 р. становила лише 0,45 %. Інвестиції у нематеріальні активи упродовж останніх 15 років становили близько 2–4 % усіх капітальних інвестицій. Для виправлення ситуації необхідно сприяти розвитку видів діяльності з високою наукоємністю, тобто перейти від низькотехнологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки, а державна політика має створювати сприятливі умови насамперед для розвитку виробництва інтелектуальних продуктів, включаючи можливість їх комерціалізації як в Україні, так і в решті світу [11].

В інформаційному суспільстві акценти все більше переміщуються з виробництва у сферу інтелектуальної, творчої діяльності. В економіках розвинених держав всесвіту з кожним роком збільшується питома вага галузей виробництва інтелектуальних продуктів. Інтелект, знання і творчий потенціал людини в умовах стрімкого розвитку науково-технічного прогресу в модерному світі набувають все більшого значення.

Висновки. В умовах державної стратегії розвитку цифрової економіки та суспільства України, продовжує зберігатись традиційна роль бібліотек: збирання, оброблення, накопичення та збереження інформації, вільний та рівноправний доступ до інформації користувачів бібліотек та відбувається створення нових інформаційних продуктів, надання інформаційних послуг суспільству. Цифрові технології мають бути основою інноваційної діяльності сучасної бібліотечної справи.

Список біографічних посилань

1. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті»: Декларація Організації Об'єднаних Націй від 12.12.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c57#Text.

2. Декларація ЮНКТАД XI – Дух Сан-Паулу : Конференція Організації Об'єднаних Націй з питань торгівлі та розвитку від 13–18.06.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d09#Text

3. Іванова М. Бібліометричні дослідження як об'єкт авторського права в діяльності наукових бібліотек. *Traektorîâ Nauki*. 2020. Том 6. № 2. С. 2001–2011. doi: 10.22178/pos.55-2.

4. Іванова М., Іванов Ю. Наукові публікації працівників Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 2017–2019 рр.: стан та тенденції. *Traektoriâ Nauki*. 2020. Том 6. № 5. С. 5001–5016. doi: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.58-2>.

5. Клименко О. Різновиди співпраці українських бібліотек в інформаційному суспільстві. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 44. С. 7–19.

6. Клименко О. Сучасні виклики та завдання бібліотек в умовах цифровізації. *Бібліотечний вісник*. 2020. № 6. С. 44–47.

7. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

8. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 9 січня 2007 року за № 537-V. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>

9. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

10. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text>

11. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>

References

1. United Nations (2003). Deklaratsiia pryntsyviv "Pobudova informatsiinoho suspilstva – hlobalne zavdannia u novomu tysiacholitti": Deklaratsiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii vid 12.12.2003 [Declaration of Principles "Building an Information Society – A Global Challenge in the New Millennium": United Nations Declaration of 12 December 2003]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c57#Text [In Ukrainian].

2. United Nations (2004). Deklaratsiia YuNKTAD XI – Dukh San-Paulu: Konferentsiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii z pytan torhivli ta rozvytku vid 13-18.06.2004 [UNCTAD XI Declaration – The Spirit of São Paulo: United Nations

Conference on Trade and Development, 13-18 June 2004]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d09#Text [In Ukrainian].

3. Ivanova, M. (2020). Bibliometrychnyi analiz dysertatsiinykh doslidzhen z prava intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [Bibliometric Research as a Subject of Copyright in the Activities of Scientific Libraries]. *Traektorii Nauki*, 6 (2), 2001-2011. doi: 10.22178/pos.55-2. [In Ukrainian].

4. Ivanova, M., & Ivanov, Yu. (2020). Naukovi publikatsii pratsivnykiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni Vernadskoho za 2017-2019 rr.: stan ta tendentsii. [Scientific Publications of the Staff of the Vernadsky National Library of Ukraine for 2017-2019: Status and Trends]. *Traektorii Nauki*, 6 (5), 5001-5016. doi: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.58-2>. [In Ukrainian].

5. Klymenko, O. (2016). Riznovydy spivpratsi ukrainskykh bibliotek v informatsiinomu suspilstvi. [Recognize the Ukrainian language library in the informational suspension]. *Nauk. pr. Nats. bibl. Ukr. im. Vernadskoho*, 44, 7-19. [In Ukrainian].

6. Klymenko, O. (2020). Suchasni vyklyky ta zavdannia bibliotek v umovakh tsyfrovizatsii. [Modern challenges and tasks of libraries in the conditions of digitalization]. *Bibliotechnyi Visnyk*, 6, 44-47. [In Ukrainian].

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020). Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na 2021-2027 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 serpnia 2020 r. № 695. [On approval of the State Strategy for Regional Development for 2021-2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 5, 2020 № 695]. Databasa "Zakonodavstvo Ukrainy". Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> [In Ukrainian].

8. Verkhovna Rada Ukrainy (2007). Pro Osnovni zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007-2015 roky: Zakon Ukrainy vid 9 sichnia 2007 roku za № 537-V. [On the Basic Principles of Information Society Development in Ukraine for 2007-2015: Law of Ukraine of January 9, 2007 on N 537-V]. Databasa "Zakonodavstvo Ukrainy". Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> [In Ukrainian].

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018). Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoi ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 sichnia 2018 r. № 67-r. [On approval of the Concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020 and approval of the action plan for its implementation: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 17, 2018 N 67-r]. Databasa "Zakonodavstvo Ukrainy". Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> [In Ukrainian].

10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2016). Stratehiia rozvytku bibliotечноi spravy na period do 2025 roku "Yakisni zminy bibliotek dlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy": Skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 bereznia 2016 r. № 219-r. [Strategy for the development of librarianship for

the period up to 2025 "Qualitative changes in libraries to ensure sustainable development of Ukraine": Approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 23, 2016 N 219-r.]. Databasa "Zakonodavstvo Ukrainy". Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text> [In Ukrainian].

11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019). Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diyalnosti na period do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 lypnia 2019 r. N 526-p. [Strategy for the development of innovation in the period up to 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 10, 2019 N 526-r.]. Databasa "Zakonodavstvo Ukrainy". Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> [In Ukrainian].

Maya Ivanova,

ORCID 0000-0003-0243-3478,

Research Associate,

Intellectual Property Protection Department,

Institute of Library Science,

Vernadsky National Library of Ukraine,

3, Holosiivskyi Avenue, Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: ivanova@nbuv.gov.ua

LIBRARY AFFAIRS IN STATE STRATEGIES DEVELOPMENT OF UKRAINE

Purpose of the article. Defining the role of libraries of Ukraine as basic elements of cultural, scientific, educational, information infrastructure in strategic development plans of the state. **Methodology** the research is based on systemic and structural approaches, on methods of comparative, logical and structural-functional analysis, including interdisciplinary approach. **Scientific novelty.** It is noted that the professional basic education of librarian's lags behind the modern requirements of society, the general level of information technology development and the needs of libraries. The role of libraries in the development of new information and communication technologies as one of the priorities of state policy in the development of the information society, in which everyone could create and accumulate information and knowledge, have free access, use and share them. The programs of the Cabinet of Ministers of Ukraine on: the concept of development of digital economy and society of Ukraine for 2018-2020 and approval of the action plan for its implementation (2018), strategy of development of innovation activity for the period till 2030 (2019), strategy of regional development for 2021-2027 (2020) and outlines the role of libraries in these government projects. The concept of "digitalization" is revealed,

the basic principles of digitalization in Ukraine are defined. The directions and thematic content of advanced training of NBUV employees in accordance with the general tendencies of development of digitalization of library business in Ukraine and internal needs of adaptation of library to these tendencies are outlined. The role of domestic libraries in the digitalization of Ukrainian society is determined. **Conclusions.** In the conditions of the state strategy of development of digital economy and society, the traditional role of libraries remains: creation, collection, processing, accumulation and storage of information, free and equal access to information of library users. In today's world, libraries play an important role in ensuring universal access information society services.

Keywords: library, digital society, information and communication technologies, digitalization, innovation, information society.

Стаття надійшла до редакції 2.11.2020 р.